

Piotr GÓRSKI

AGH Akademia Górniczo-Hutnicza, Polska

ORCID: 0000-0002-4272-9225

OCENA JAKOŚCI ŻYCIA W MIEŚCIE PRZEMYSŁOWYM LIBIĄŻ W KONTEKŚCIE ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO

Streszczenie

W artykule zaprezentowano wyniki badań sondażowych przeprowadzonych na przełomie 2019/2020 roku w Libiążu, małym mieście przemysłowym powiatu chrzanowskiego w Małopolsce. Przedmiotem badań była ocena jakości życia deklarowana przez mieszkańców, ujęta w teoretycznym kontekście kategorii wypracowanych na gruncie koncepcji rozwoju zrównoważonego. Wyniki badań empirycznych dotyczące opinii mieszkańców zostały zestawione z informacjami uzyskanymi ze źródeł wtórnych. Generalnie respondenci wysoko ocenili jakość życia w mieście, a szczególnie poprawę infrastruktury. Ocena jakości i dostępności usług świadczonych przez instytucje służby zdrowia, edukacyjne, kulturalne i opiekuńcze była natomiast zróżnicowana. Młodzi respondenci byli bardziej krytyczni i rzadziej korzystali z ich oferty. Kapitał społeczny oparty na więziach typowych dla społeczności lokalnej jest większy w przypadku starszego pokolenia odwołującego się do pracy w kopalni oraz powstały w toku interakcji związanej z miejscem zamieszkania i aktywnością inicjowaną przez lokalne instytucje oświatowe, religijne, sportowe i kulturalne.

Słowa kluczowe: jakość życia, rozwój lokalny i regionalny, rozwój zrównoważony, Libiąż.

ASSESSMENT OF THE QUALITY OF LIFE IN A SMALL INDUSTRIAL TOWN IN WESTERN MAŁOPOLSKA IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

The article presents the results of the survey conducted at the turn of 2019/2020 in Libiąż, a small industrial town of the Chrzanów district in the Lesser Poland voivodeship. The subject of the research was the assessment of the quality of life declared by the inhabitants. The quality of life category was presented in the context of the theory of sustainable development. In the model assumption, sustainable development covers three areas: economic, social and environmental development and corresponds to taking actions to harmoniously agree on the following orders that affect the quality of life: economic order, social order, ecological order, spatial order and institutional order. These orders were taken into account in the selection of indicators in the own empirical research discussed in the article, devoted to the assessment of the quality of life in a small town.

The results of empirical research on the opinions of inhabitants have been juxtaposed with information obtained from secondary sources. Looking at the results obtained from the perspective of regional development factors, it should be noted the improvement of factors related to material capital and the development of human capital based on the level of competences related to work in industry and a good level of education. Social capital based on ties typical of the local community is greater in the case of the older generation referring to working in the mine and it was created in the course of interactions related to the place of residence and activities initiated by local educational, religious, sports and cultural institutions. The younger generation – on the other hand – is more ready to meet their needs outside the local community and determined to migrate, which may weaken local social capital in the future.

Key words: quality of life, local and regional development, sustainable development, Libiąż.

Wprowadzenie

W literaturze naukowej, opracowaniach studialnych oraz praktyce zarządzania przestrzennego wiele uwagi poświęca się koncepcji rozwoju zrównoważonego (Górka, 2007; Świąder, 2015; Kogut-Jaworska, Wankiewicz, 2018). W dużej mierze wynika to również z przyjętych kierunków rozwoju regionalnego w państwach Unii Europejskiej. W dokumencie Strategia Europa 2020 wskazano na trzy, wzajemnie ze sobą powiązane, priorytety:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną oraz terytorialną (Komisja Europejska, 2020, s. 5).

W ujęciu modelowym rozwój zrównoważony obejmuje trzy obszary: rozwój gospodarczy, społeczny oraz dobro środowiska i koresponduje z podejmowaniem działań na rzecz harmonijnego uzgodnienia następujących porządków, które wpływają na jakość życia: porządek ekonomiczny, porządek społeczny, porządek ekologiczny, porządek przestrzenny i porządek instytucjonalny (Trzepacz, 2012). Porządki te zostały uwzględnione w doborze wskaźników w omawianych w artykule własnych badaniach empirycznych, poświęconych ocenie jakości życia w małym mieście, jakim jest Libiąż.

Porządki te są widoczne w identyfikowanych czynnikach rozwoju regionalnego, które zdaniem poznańskich naukowców obejmują kapitały: ludzki, społeczny, materialny i finansowy, a także innowacje technologiczne i organizacyjne (Churski, Herodowicz, Konecka-Szydłowska, Perdał, 2017, s. 53-54). Zaproponowana przez autorów tego opracowania operacjonalizacja powyższych czynników pozwala na wykorzystanie wskaźników uwzględniających różnorodność ich aspekty. Przykładowo, operacjonalizacja czynnika kapitał ludzki uwzględnia sytuację ludnościową, stan zdrowia mieszkańców, mobilność kapitału ludzkiego, kwalifikacje i umiejętności oraz stan rynku pracy. Wiele wskaźników wymienionych przez poznańskich autorów, które zostały uznane za korelaty subiektywnej oceny jakości życia w małym mieście, w świetle ich rozważań mogą również świadczyć o znaczeniu czynników subiektywnych, np. przekonań mieszkańców jako „miękkich” czynników rozwoju regionalnego, związanych z kapitałem społecznym, wpływających na klimat sprzyjający bądź utrudniający wprowadzanie zmian.

Analiza procesów urbanizacji, migracji i zagospodarowania przestrzeni to odrębny obszar badań, z którego też korzystano w projektowaniu badań własnych. W 2018 roku w Polsce było 930 miast, z czego 712 liczyło nie więcej niż 20 tys. mieszkańców. Miasta te zamieszkiwało 13% ludności naszego kraju (Brzostowski i in., 2019, s. 7). Jednym z najważniejszych problemów stojących przed miastami nie tylko małymi, ale też średniej wielkości, jest problem kurczenia się miast, ich depopulacja, co związane jest z procesami migracyjnymi (Kantor-Pietraga, Krzysztofik, Runge, 2012). Przyczyny tych procesów są różnorodne, związane z dezindustrializacją, szczególnie w ośrodkach, które urbanizowały się ponad miarę w warunkach socjalistycznej industrializacji, a w ostatnich 30 latach traciły mieszkańców w związku z likwidacją powstałych w okresie PRL-u przedsiębiorstw i branż, a także przenoszenia się na tereny wiejskie. Wynikają również ze wzrostu aspiracji szczególnie ludzi młodych i ich gotowości do zmiany miejsca zamieszkania nie tylko w granicach Polski, ale także poza nimi. Wyniki badań

prowadzonych przez demografów i geografów społecznych potwierdzają badania opinii społecznej. Z badań CBOS z 2015 roku wynika spadek w ciągu niemal 20 lat z 64% do 47% mieszkańców małych miast, którzy chcieliby w nich pozostać w przyszłości (Kowalczyk, 2015).

W polityce zarówno dużych miast, metropolii, jak – na warunki polskie – też w Warszawie, Trójmieście, Wrocławiu czy Krakowie, a także w miastach mniejszych zaczęto zwracać coraz większą uwagę na podniesienie jakości życia, przyciąganie ludzi młodych do osiedlania się w nich. W przypadku ośrodków mniejszych istotny był rozwój komunikacji z miastami metropolitalnymi i rozwój infrastruktury związanej z opieką nad dziećmi, edukacją, a także infrastrukturą sportowo-rekreacyjną i kulturową.

Autorzy badań przedstawionych w opracowaniu *Scenariusze rozwoju małych miast* wykorzystali samoocenę, jakiej dokonali przedstawiciele 205 objętych badaniem małych miast (Brzostowski i in., 2019). Samoocena dotyczyła ogólnej charakterystyki typu miasta, lokalizacji, innowacyjności i warunków ograniczających ich funkcjonowanie. Wyodrębniono trzy typy ośrodków określanymi jako skupienia, ponieważ w analizie wykorzystano wielowymiarową analizę statystyczną – analizę skupień. Najliczniejszym okazało się skupienie, które zostało określone jako miasta niewykorzystanych szans, do którego został zaliczony m.in. Libiąż. Miasta zaliczane do tego typu charakteryzują się dobrą sytuacją ekonomiczną i niekorzystną sytuacją mieszkaniową.

W swej autocharakterystyce miasta te oceniają się jako otwarte dla wszystkich, zadbane i ładne, kultywujące tradycje oraz dbające o środowisko naturalne. Nieco niżej, ale nadal dość wysoko, oceniono atrakcyjność w zakresie warunków życia, a także sytuację finansową miast (Ibidem, s. 29). Za główny problem przedstawiciele tych miast uznali depopulację. Mimo to przyszłość widzą raczej optymistycznie. Przedstawiciele miast są zdania, że zarówno sytuacja demograficzna miast, jak i ogólne perspektywy rozwoju poprawią się z biegiem lat (Ibidem, s. 31). W swojej charakterystyce tego typu miast autorzy nie uzasadniają jednak, dlaczego – pomimo pozytywnej oraz optymistycznej autocharakterystyki respondentów – określili je mianem jednoznacznym w swojej wymowie: miasta niewykorzystanych szans. W przypadku miast wielofunkcyjnych z dominacją funkcji przemysłowej miasta te w ostatnich 30 latach musiały raczej zmagać się ze skutkami polityki centralnej, związanej z likwidacją zakładów przemysłowych. Wykorzystanie funduszy unijnych w ostatnich 15 latach z pewnością przyczyniło się do poprawy warunków życia mieszkańców i estetyki miast, a w znacznie mniejszym stopniu – z racji zasad wykorzystywania tych funduszy – miało przełożenie na sytuację ekonomiczną, w szczególności rynek pracy. Ukazane w artykule wyniki badań pozwolą na przedstawienie opinii mieszkańców na temat jakości życia w jednym z takich miast – Libiążu.

1. Libiąż w perspektywie procesów modernizacji

Libiąż jest miastem małym, znajdującym się w silnie zurbanizowanym oraz uprzemysłowionym obszarze pogranicza Małopolski i Górnego Śląska¹. W aktualnym podziale administracyjnym jest to pogranicze województw: małopolskiego i śląskiego. Jego charakterystyka w perspektywie procesów modernizacji pozwala zwrócić uwagę na mechanizmy procesów zmian gospodarczych, społecznych i urbanizacyjnych, które doprowadziły do stanu obecnego. Libiąż uzyskał prawa miejskie stosunkowo niedawno,

¹ Informacje dotyczące historii Libiąża pochodzą z strony Urzędu Miasta i Gminy <https://libiaz.pl/historia/oraz publikacji w „Kurierze Libiąskim”>. Brak bowiem opracowania monograficznego tej miejscowości.

dopiero w 1969 roku. Powstał na terenie wsi Libiąż Mały, Libiąż Wielki i Moczydło. Geograficznie tereny te usytuowane są na styku południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej oraz Doliny Górnej Wisły. W okresie I Rzeczypospolitej należały do województwa krakowskiego, a w latach 1815-1846 do Rzeczypospolitej Krakowskiej. Co ciekawe, w tym czasie dwie wsie tworzące późniejsze miasto należały do oddzielnych parafii i jednostek administracyjnych: Libiąż Mały związany był z Chrzanowem, a Libiąż Wielki z Bobrkiem i Oświęcimiem, co powodowało niesnaski i spory, które w mentalności i postawach mieszkańców były żywe jeszcze w XX wieku.

Niska jakość gleb powodowała, że przez stulecia rozwój gospodarczy był nieznaczny, zaś dochody z rolnictwa były uzupełniane hodowlą ryb w stawach usytuowanych w obszarze nadwiślańskim. Sytuacja uległa zmianie dopiero w 2 poł. XIX wieku, kiedy to budowa linii kolejowej łączącej Kraków z Wiedniem, a potem z Górnym Śląskiem spowodowała ruch migracyjny i poszukiwania przez miejscową ludność pozarolniczych źródeł zarobkowania. Momentem decydującym dla rozwoju obu Libiążów i sąsiednich wsi okazało się odkrycie złóż węgla kamiennego. W 1907 roku uruchomiono kopalnię „Janina”, należąca do kapitału francuskiego. Rozwój kopalni spowodował wzrost zapotrzebowania na wykwalifikowanych pracowników, co wywołało ruch migracyjny ze Śląska Austriackiego, a potem z Górnego Śląska. W efekcie dawne animozje między Małym a Wielkim Libiążem zeszyły na plan dalszy wobec konfrontacji miejscowych rolników z przybyłymi górnikiemami, mieszkającymi w zbudowanych dla nich osiedlu.

Rozwój kopalni w okresie międzywojennym spowodował, że coraz liczniejszą grupą stali się dwuzawodowcy, łączący pracę na gospodarstwie z pracą w kopalni. W świadomości społecznej mieszkańców tego okresu – jak zauważa A. Stojak (1964) – główną wartością dla rodzimych mieszkańców była nadal ziemia. Posiadanie gospodarstwa dawało bowiem gwarancję przetrzymania trudnych okresów kryzysów i bezrobocia, szczególnie w latach 30. ubiegłego wieku. Zmiany polityczne i gospodarcze po II wojnie światowej zaowocowały szybką rozbudową kopalni oraz koniecznością zatrudniania pracowników z dalszych miejscowości, a nawet z innych części kraju, z Kielecczyzny czy Podkarpacia. Dla ludności miejscowej zmiany te związane były z modyfikacją nie tylko trybu życia, ale i systemów wartości. Praca w kopalni stawała się uznanym i pewnym źródłem nie tylko dochodu, ale i zabezpieczenia na przyszłość. Oznaczało to nie odchodzenie od rolnictwa w latach 60. i 70. XX wieku, ale przede wszystkim budowę osiedla mieszkaniowego dla przybyłych pracowników. W tym czasie Libiąż przekształcił się najpierw w przykopalniane osiedle z wyraźnie wyodrębnioną zabudową jednorodzinną i osiedlem bloków mieszkalnych. Towarzyszył temu rozwój infrastruktury właściwej dla miasta: szkół, instytucji kultury i rekreacji, w czym w dużym stopniu zasługa kopalni finansującej budowę bloków mieszkalnych, basenu, klubu sportowego i domu kultury. Okres ten jest nadal żywy w świadomości mieszkańców, o czym świadczy współczesna publikacja na łamach lokalnego „Kurier Libiąskiego”:

W przestrzeni powojennego Libiąża najmocniejsze piętno odbiła kopalnia „Janina”. Jej rozwój i rozbudowa spowodowały napływ do naszego miasta setek nowych rodzin, które zamieszkały w nowych osiedlach. Kopalnia zadbała również o budowę infrastruktury w sferze oświaty, kultury, sportu i rekreacji. Libiąż miał tutaj sporo szczęścia do włodarzy największego w mieście zakładu. Czuli się oni częścią miejscowej społeczności i mocno angażowali się w jej funkcjonowanie (*Zimowe atrakcje w Libiążu*, 2021, s. 10).

W okresie schyłkowego PRL kopalnia zatrudniała 4 tys. pracowników i była głównym pracodawcą. W latach 70. i 80. wydobywanie węgla podwoiło się i osiągnęło 3,5 mln t. Zmiany, jakie następowały po 1989 roku, dotyczyły zarówno kopalni, jak też pracujących w niej ludzi. Kopalnia utraciła swoją samodzielność – najpierw weszła w skład Nadwiślańskiej Spółki Węglowej, później Południowego Koncernu Węglowego SA, a obecnie jako Zakład Górniczy „Janina” wchodzi w skład spółki Tauron Wydobywanie SA. Zatrudnienie zmniejszono o ponad tysiąc pracowników.

Zmiany dokonujące się w ostatnich 25 latach spowodowały, że kopalnia, choć nadal uważana jest za atrakcyjnego pracodawcę, przestała być głównym pracodawcą w mieście oraz gminie Libiąż. Coraz więcej osób pracuje w innych rozwijających się przedsiębiorstwach, takich jak: fabryka okien i profili PCW „Thermoplast”, zakłady produkujące kostkę brukową „Libet” czy zakłady wytwarzające elementy dekoracyjne w budownictwie „Dolomit”, a także sektorze usług. Coraz więcej osób, szczególnie tych niezwiązanych z kopalnią, zaczyna dostrzegać uciążliwości związane z jej działalnością, takie jak szkody górnicze czy obecność hałd (Bromboszcz, 2020; Tauron – Wydobywanie, 2020). Władze miasta w ostatnich 10 latach podjęły szereg działań zmierzających do rewitalizacji osiedla i poprawy estetyki przestrzeni publicznej. Poprawie jakości życia mieszkańców służy też rozwój infrastruktury komunikacyjnej, parków, modernizacja i termoizolacja budynków użyteczności publicznej. Libiąż pragnie wykorzystać swoje położenie pomiędzy aglomeracją górnośląską a Krakowem, w bliskim sąsiedztwie autostrady A4 oraz modernizowanej linii kolejowej z Bielska Białej i Oświęcimia do Krakowa jako przyjazne małe miasto, w którym można żyć, pracując na Śląsku lub w Krakowie.

Stan związany z dziedzictwem czasów minionych i cele rozwoju społeczno-gospodarczego Libiąża wpłynęły na sformułowanie strategii na lata 2014-2020. W wizji gminy Libiąż wskazuje się bezpośrednio odniesienie do rozwoju zrównoważonego: „Gmina Libiąż to nowoczesna przestrzeń przyjazna dla mieszkańców, inwestorów i gości, która wykorzystuje swoje atuty związane z kulturą, tradycją i położeniem dla zrównoważonego” (*Strategia Rozwoju Gminy Libiąż*, 2014, s. 180). Cele strategiczne zawarte w dokumencie dotyczyły rozwoju przedsiębiorczości i lokalnej gospodarki, bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i zdrowotnego, wychowania i edukacji, poprawy dostępności komunikacyjnej gminy, aktywności mieszkańców i integracji społecznej oraz poprawy jej funkcjonalności, w czym mieściła się poprawa ładu przestrzennego i rewitalizacja przestrzeni publicznej oraz zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych i ochrona środowiska (Ibidem, s. 13). Zamieszczona w tej strategii analiza SWOT wskazywała na następujące elementy zawarte w kategorii „słabe strony”, a wpływające na jakość życia mieszkańców: zanieczyszczenie wód i gleb spowodowane działalnością przemysłową, znaczne obszary terenów zagrożone szkodami górniczymi, niewystarczająca infrastruktura gazyfikacji, kanalizacji i uzbrojenia terenu pod budownictwo mieszkaniowe, mała atrakcyjność oferty edukacyjnej szkół z terenu gminy oraz niewielka aktywność kulturalna mieszkańców oraz brak zabezpieczenia socjalnego dla osób niepełnosprawnych i seniorów, słabość bazy sportowo-rekreacyjnej, migracje zewnętrzne i niekorzystna struktura demograficzna (starzenie się populacji). Wskazane „słabe strony” ukazują deficyt czynników rozwoju regionalnego w obszarze kapitału materialnego (Churski i in., 2017, s. 70-71).

W artykule Autor ograniczył się do charakterystyki tylko jednego elementu analizy SWOT, gdyż wskazując na „słabe strony” gminy, chciał podkreślić, że z jednej strony stanowiły one punkt wyjścia w sformułowaniu i realizacji strategii w ostatnich 6 latach, a z drugiej efekty działań władz gminy były oceniane przez respondentów uczestniczących w badaniach.

2. Ocena jakości życia przez mieszkańców Libiąża

Problematyka jakości życia staje się centralną kategorią, łączącą działania podejmowane przez władze lokalne z oczekiwaniami i opiniami formułowanymi przez mieszkańców. Jest zarówno kategorią subiektywną, jak i historyczną, a więc zmienną oraz kontekstową w odniesieniu do poziomu cywilizacyjnego, a także doświadczeń i poziomu świadomości różnych kategorii mieszkańców. Problematyka ta jest przedmiotem badań w ramach jednego z największych projektów panelowych badań społecznych w Polsce i Europie (Czapiński, Panek, 2015). Obejmuje takie zagadnienia, jak materialne warunki życia gospodarstw domowych, w tym wyposażenie w dobra materialne, finanse, warunki mieszkaniowe oraz edukacja, kultura i wypoczynek, opieka zdrowotna, praca i orientacje życiowe, a także instytucje społeczeństwa obywatelskiego. Liczne są również publikacje poświęcone metodologii badań jakości życia (Borys, Rogala, 2008; Owiński, Tarchalski, 2008). Ze względu na to, że w badaniach prowadzonych w Libiążu ocena jakości życia mieszkańców była odniesiona do warunków stwarzanych przez władze miasta, a także efektów ich działań, i to w kontekście rozwoju zrównoważonego, badania jakości życia zostały odniesione do wyróżnionych przez P. Trzepacza (2012) pięciu porządków: ekonomicznego, społecznego, ekologicznego, przestrzennego, jak również instytucjonalnego, uwzględniającego ocenę infrastruktury mieszkaniowej, komunikacyjnej, socjalnej i zdrowotnej, które zostały uzupełnione o cenę satysfakcji z życia w mieście. Zostały im podporządkowane wskaźniki zaprezentowane w tabeli 1.

Tabela 1

Wskaźniki typów porządku i rodzajów infrastruktury

Typ porządku i rodzaj infrastruktury	Wskaźnik
Przestrzenny	Przemieszane obszary mieszkaniowe, gospodarcze, usługowe i rekreacyjne / wyraźnie wyodrębnione obszary o funkcjach mieszkaniowych, gospodarczych, usługowych i rekreacyjnych
Ekonomiczny	Łatwość znalezienia satysfakcjonującej pracy
Ekologiczny	Ocena stanu powietrza, hałasu, śmieci w przestrzeni miejskiej
Społeczny	Postrzeganie działalności stowarzyszeń i organizacji pozarządowych w przestrzeni społecznej; oferta kulturalna, rekreacyjna
Infrastruktura mieszkaniowa	Przekonanie co do odsetka rodzin żyjących w mieszkaniach o satysfakcjonującym standardzie
Infrastruktura komunikacyjna	Ocena skomunikowania różnych części miasta i gminy
Infrastruktura socjalna	Dostępność żłobków, przedszkoli i oferty edukacyjnej
Infrastruktura zdrowotna	Dostępność placówek opieki zdrowotnej

Źródło: opracowanie własne.

Badania przeprowadzono na niewielkiej, 40-osobowej, grupie, dobranej celowo ze względu na następujące zmienne: płeć, trzy kategorie wiekowe (do 30 lat, 31-55 i powyżej 55) oraz miejsce zamieszkania w dwóch wyróżnionych częściach Libiąża: osiedlu bloków mieszkalnych i domkach jednorodzinnych. Uzyskane wyniki zostały uzupełnione wywiadami swobodnymi, przeprowadzonymi z burmistrzem miasta i gminy, młodą osobą będącą pracownikiem referatu odpowiedzialnego za promocję miasta, 2 studentów zamieszkałych na terenie tej gminy, a także 3 (2 mężczyzn i kobieta), emerytowanych pracowników kopalni, mieszkających w Libiążu od ponad 50 lat.

Najistotniejszą zmienną różnicującą odpowiedzi, a tym samym opinie mieszkańców, okazał się wiek respondentów. Różnice w odpowiedziach świadczą nie tylko o różnicach w ocenie wyróżnionych aspektów życia w Libiążu, ale przede wszystkim o oczekiwaniach i przyjmowanych kryteriach oceny. Różnice widoczne są w odpowiedziach na pytania zarówno otwarte, jak i zamknięte. Na pytanie *Jak Pani/ Panu i rodzinie żyje się w Libiążu?* większość wyraża zadowolenie, jednak w uzasadnieniu swoich opinii osoby młode zwracały uwagę na możliwości, jakie daje skomunikowanie miasteczka z większymi ośrodkami, oferującymi cenione przez nich atrakcje. Osoby w średnim wieku podkreślały znaczenie infrastruktury pomocnej w życiu rodziny (przedszkola, szkoły, ośrodki rekreacji) i ceniły sobie – jeśli miały – pracę na miejscu. Najstarsi respondenci wskazywali z kolei na lata, jakie tu spędzili, środowisko społeczne, w którym żyją, a także potrzebną do życia infrastrukturę. Różnice te są również widoczne w odpowiedzi na pytanie o ewentualną przeprowadzkę z Libiąża. Zamiar taki deklaruje co piąty badany, z tym jednak, że 2/3 z tych, którzy chcą wyjechać, to ludzie młodzi, a brak osób powyżej 55 lat.

Różnice w odpowiedziach udzielanych przez młodszych i starszych respondentów są widoczne również w odpowiedziach na pytania o ewentualne rekomendacje dla osób rozważających decyzję o przeniesieniu się na stałe do Libiąża. Pytanie to było związane z wizją tego miasta, obecną w strategii rozwoju, jako usytuowanego oraz dobrze skomunikowanego zarówno z Górnym Śląskiem, jak też z Krakowem. Osoby młode w swoich odpowiedziach uważały, że to miasto dobre dla emerytów, wskazywały na dobre zaplecze usługowe, ale gorzej oceniały możliwość znalezienia atrakcyjnego zatrudnienia na miejscu. W przypadku osób w wieku średnim opinie dotyczące rekomendacji przeniesienia się do Libiąża z Małopolski lub Śląska są wyraźnie podzielone. Ci, którzy takich rekomendacji udzielają, wskazują na jakość życia, spokój i infrastrukturę. Ci zaś, którzy nie popierają decyzji o przeniesieniu się do Libiąża, wskazują na mało atrakcji, jakie oferują większe miasta, ofertę gastronomiczną, imprezy rozrywkowe i sportowe. Z kolei wśród osób starszych, powyżej 55 lat, dominują wypowiedzi zachęcające do osiedlenia się na stałe w Libiążu, co nie tylko można interpretować jako pozytywny stosunek do miasta, w którym spędzili wiele lat swojego życia, ale i wyraz troski o jego dalszy rozwój.

W wywiadach swobodnych starsi respondenci stan obecny porównywali z Libiążem swojej młodości. Z jednej strony podkreślali podniesienie poziomu życia, a z drugiej zaangażowanie w działania organizowane przez lokalne instytucje wspierane przez kopalnię. W stosunku do funkcjonowania kopalni w czasie poprzedzającym badania byli krytyczni, uważali, że zmiany we własności (kopalnia stała się zakładem wydobywczym w spółce Tauron) i zarządzaniu nie sprzyjają rozwojowi kopalni. Swoją decyzję sprzed kilkadziesiąt lat o pracy w kopalni uważają za trafną, ale sądzą, że dla młodych praca w górnictwie nie gwarantuje pewnej przyszłości. Starsi mężczyźni – górnicy podkreślali,

że podczas zatrudnienia w kopalni nabyli umiejętności, które wykorzystywali w pracy po przejściu na wczesną, górniczą emeryturę. Jeden z respondentów po przejściu na emeryturę zajął się „budowlanką”, bazując na umiejętnościach murarskich, które opanował, wykonując prace murarskie w szybie podczas pracy w kopalni. O aktywności zawodowej po przejściu na emeryturę mówi: *Jak ktoś myśli, że jak będzie na emeryturze, to będzie siedział i piwo pił, to się myli. Takich ludzi już nie ma (pomarli). Trzeba być czynnym, aktywnym. Ruch. Mamy swoje rusztowanie. Andrzej robi na dachach, a ja niżej. Jak człowiek chce, to wszystkiego się nauczy.* Świadczy to, że w wielu przypadkach praca w branżach, które miały okazać się upadające, dawała części pracownikom kompetencje, stanowiące kapitał pozwalający na adaptację do nowych warunków gospodarki i rynku pracy.

Spośród wyróżnionych aspektów oceny miasta i warunków życia najlepiej oceniane są warunki mieszkaniowe. 75% respondentów uważa, że *większość ludzi mieszka w odpowiednich pod względem powierzchni i standardu (ogrzewanie, łazienka) warunkach.* Również zdecydowana większość (80%) w postrzeganiu ładu przestrzennego miasta uważała, że są *wyraźnie wyodrębnione obszary o funkcjach mieszkaniowych, gospodarczych, usługowych i rekreacyjnych.* Pozytywnie oceniono komunikację w mieście, choć najliczniejsza grupa badanych (45%) zauważała, że *dobrze skomunikowane są poszczególne części miasta, lecz nieodpowiednia częstotliwość kursowania autobusów,* a ci, którzy wyrażali niezadowolenie, wskazywali na części miasta o niedostatecznym poziomie skomunikowania z pozostałymi częściami. Zdecydowana większość (55%) nie dostrzegała poprawy w stanie środowiska naturalnego, a większość udzielających takiej odpowiedzi to ludzie młodzi, wśród których znajduje się połowa tych, którzy uważają, że w tym obszarze nastąpiło nawet pogorszenie.

W ocenie infrastruktury społecznej (żłobki, przedszkola, oferta edukacyjna) ok. połowa badanych wyrażała zadowolenie, a druga połowa dostrzegała pewne zastrzeżenia, np. *część młodzieży nie znajduje oferty edukacyjnej, jaka by ich zadawała lub są rodziny, które chciałyby umieścić dziecko w żłobku, przedszkolu, lecz nie udaje im się to osiągnąć.* Wśród tych wyrażających niezadowolenie znów dominowały osoby młode. Interesująco przedstawia się ocena oferty instytucji kultury. Więcej niż połowa badanych (56%) wyrażała przekonanie, że ich oferta *jest różnorodna i odpowiada potrzebom różnych kategorii mieszkańców.* Co ciekawe, znów lepszą opinię miały osoby w średnim i starszym wieku, one też częściej niż osoby młode z oferty tych instytucji korzystały. Z kolei osoby młode nieco częściej korzystały z infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, jednak większość (90%) deklarowała, że robi to bardzo rzadko lub sporadycznie.

Nieco inaczej sformułowane były odpowiedzi na pytania dotyczące opieki zdrowotnej oraz możliwości uzyskania satysfakcjonującej pracy. W odniesieniu do służby zdrowia proponowano odpowiedź porównującą dostępność służby zdrowia do innych sąsiednich miast. Najliczniej (60%) wybierano odpowiedź: *jest podobna jak w innych znanych mi miastach.* Podobnie na pytanie o możliwości zatrudnienia większość (55%) wybierała odpowiedź: *trzeba dostosować swoje oczekiwania do tego, co oferowane jest przez pracodawców.* Wyraźnie podzielone są opinie odnoszące się do oceny działalności organizacji społecznych działających na terenie miasta. Połowa uważała, że *cieszą się uznaniem i aktywizują mieszkańców Libiąża,* 20% sądzi, że *ograniczają się do wąskiego kręgu mieszkańców Libiąża,* a 30% sądzi, że oferta *jest słabo widoczna i niezbyt znana mieszkańcom.* Podobnie jak w przypadku aktywności kulturalnej, osoby w starszym i średnim wieku częściej deklarowały znajomość takich organizacji i korzystanie z ich oferty.

Podsumowanie

Badania przeprowadzone wśród mieszkańców Libiąża pokazują, że cele nakreślone w strategii rozwoju gminy (*Strategia Rozwoju Gminy Libiąż*, 2020) odwołujące się do koncepcji rozwoju zrównoważonego odpowiadały potrzebom zgłaszanym przez mieszkańców. Działania podejmowane przez władze Libiąża wykorzystujące środki unijne przyczyniły się do podniesienia standardu życia mieszkańców i poprawy estetyki miejscowości. Pewne obszary wpływające na jakość życia mieszkańców są jednak w mniejszym stopniu zależne od działań lokalnych władz, w szczególności te, które dotyczą rozwoju infrastruktury transportowej w skali kraju czy regionu, bądź rynku pracy. W tym przypadku Libiąż jest w znacznym stopniu zależny od decyzji podejmowanych na szczeblu centralnym, co wiąże się ze strategią rozwoju energetyki i przyszłością kopalni węgla kamiennego. Inne z kolei obszary zależne są od kapitału społecznego, od poziomu zaangażowania mieszkańców, ich udziału w oddolnych inicjatywach. Mimo dostrzeganych różnic w opiniach wynikających z różnicy oczekiwań między różnymi kategoriami wiekowymi mieszkańców, ich poziom identyfikacji z miejscowością jest wysoki, na co wpływa zarówno dziedzictwo wspólnej, lokalnej historii, pracy w kopalni, integracyjnej roli lokalnego kościoła, jak też poziomu kształcenia oraz wychowania w placówkach oświatowych.

Z kolei spoglądając na uzyskane wyniki z perspektywy czynników rozwoju regionalnego wyróżnianych w literaturze przedmiotu, należy zauważyć poprawę czynników związanych z kapitałem materialnym oraz rozwój kapitału ludzkiego bazujący na poziomie kompetencji związanych z pracą w przemyśle i dobrym poziomem edukacji. Kapitał społeczny oparty na więziach typowych dla społeczności lokalnej jest większy w przypadku starszego pokolenia odwołującego się do pracy w kopalni oraz powstały w toku interakcji związanej z miejscem zamieszkania i aktywnością inicjowaną przez lokalne instytucje oświatowe, religijne, sportowe i kulturalne. Młodsze pokolenie jest w większym stopniu gotowe do zaspakajania swoich potrzeb poza lokalną społecznością i zdecydowane na migrację, co może osłabić lokalny kapitał społeczny w przyszłości.

Bibliografia

- Borys, T., Rogala, P. (2008). Lokalne standardy badania jakości życia. W: W. Ostasiewicz (red.), *Quality of Life: Quality of Life Improvement through Social Cohesion. Risk Assecuration Statistics*, 45, 10-22.
- Bromboszcz, S. (2020). *Dzisiaj znów 2,7 st. w skali Richtera! Kopalnia trzęsie codziennie*. Pobrane z: <https://chrzanow.naszemiasto.pl/dzisiaj-znow-27-st-w-skali-richtera-kopalnia-trzesie/ar/c1-7695307>.
- Brzostowski, N., Dębkowska, K., Dmochowska-Dudek, K. i in. (2019). *Scenariusze rozwoju małych miast*. Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Churski, P., Herodowicz, T., Konecka-Szydłowska, B., Perdał, R. (2017). *Czynniki rozwoju regionalnego w świetle współczesnych przemian społecznoekonomicznych – dyskurs teoretyczny*. 01/2017 – Working Paper of FORSED Project. Pobrane z: http://chur-2.home.amu.edu.pl/admin/uploads/file/bibliografia/FORSED_WORKING_PAPER_no_01.pdf.
- Czapiński, J., Panek, T. (red.). (2015). *Diagnoza społeczna*. Pobrane z: www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf.

- Górka, K. (2007). Wdrażanie koncepcji rozwoju zrównoważonego i trwałego. *Ekonomia i Środowisko*, 2(32), 8-20.
- Kantor-Pietraga, I., Krzysztofik, R., Runge, J. (2012). Kontekst geograficzny i funkcjonalny kurczenia się małych miast w Polsce Południowej. W: K. Heffner, A. Halama (red.), *Ewolucja funkcji małych miast w Polsce. Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 92, 9-24.
- Kogut-Jaworska, M., Wankiewicz, B. (2018). Zrównoważony rozwój w polityce regionalnej – przykład Strategii Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 133(1), 185-195.
- Komisja Europejska, EUROPA 2020. (2020). *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, KOM (2010) 2020 wersja ostateczna*. Pobrane z: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf.
- Kowalczyk, K. (2015). Kto marzy o życiu na wsi, a kto o życiu w mieście? *Komunikat z badań CBOS*, 18, 1-11.
- Owsiński, J. Tarchalski, T. (2008). Pomiar jakości życia. Uwagi na marginesie pewnego rankingu. *Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania, Współczesne Problemy Zarządzania*, 1, 59-96.
- Stojak, A. (1964). *Studium o górnikach kopalni „Janina” w Libiążu (1905-1960)*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Strategia Rozwoju Gminy Libiąż na lata 2014-2020*. (2014). Pobrane z: https://libiaz.pl/wp-content/uploads/2022/02/Strategia-Rozwoju-Gminy-Libiaz_2014_2020.pdf.
- Świąder, M. (2015). *Zrównoważony rozwój regionalny*. *Acta Universitatis Wratislaviensis*, 3656, PRAWO CCCXVIII, 131-146.
- Tauron – Wydobycie, Hałdy się zazielenią. (2020). Pobrane z: www.tauron-wydobycie.pl/aktualnosci/haldy-sie-zazielenia-projekt-naukowy.
- Trzepacz, P. (2012). Geneza i istota koncepcji rozwoju zrównoważonego. W: P. Trzepacz (red.), *Zrównoważony rozwój – wyzwania globalne* (s. 13-35). Kraków: IGiGP UJ.
- Zimowe atrakcje w Libiążu. (2021). *Kurier Libiąski*, 119.